

سفر به گرم‌ترین نقطه جهان

گردآوری و تدوین: ندا دستانی

پنج‌شنبه ۱۲ اردیبهشت وارد کرمان شد و بعد از صرف صبحانه و استراحت مختصر در ساعت ۸ صبح از کرمان به سمت بافت حرکت کردیم. فاصله شهر کرمان تا بافت ۲۹۰ کیلومتر است یعنی در حدود ۳ ساعت راه از طریق بزرگراه است.

بافت در جنوب غربی استان قرار گرفته است و یک منطقه کوهستانی و سردسیر است با آب و هوایی خوش که از بیلاقات استان به شمار می‌رود. این شهر کمتر از ۱۲۰۰ سال قدمت تاریخی دارد. نام قدیم آن باخته بوده که بعدها به باخت تبدیل شده و در نهایت اکنون بافت نامیده می‌شود. بازدید ما از بافت در حدود ۳۰ دقیقه به طول انجامید و سپس به سمت درب بهشت حرکت کردیم. درب بهشت از شهرهای استان کرمان است که در جنوب شرقی استان قرار دارد.

در ساعت ۱۴ روز پنج‌شنبه گروه دانشجویان وارد این شد و بعد از اقامه نماز و صرف ناهار آماده حرکت به سمت

ارگ راین شدیم. این ارگ در جنوب غربی شهر کنونی راین و بر بالای قلعه‌ای با شکوه و عظمت، خودنمایی می‌کند. این بنای خشتی با مساحتی بیش از ۲۰ هزار متر مربع تا حدودی به ارگ تاریخی بم شبیه است. پلان قلعه تقریباً مربع شکل و با چندین برج در اطراف مزین شده است. دور تا دور قلعه را حصار

اشاره: سفر به طبیعت آن هم به صورت گروهی به ویژه گروه دانش‌آموخته و با هدف تحقیق در موضوعات طبیعت، جدای از جذابیت‌های آن نتایجی اثربخش و مفید به همراه دارد. جمعی از این جویندگان علم به سرپرستی دکتر محمود ضیایی سفری محققانه را به دل لوت انجام داده‌اند که حاصل آن گزارش زیر است. در سفر به گرم‌ترین نقطه زمین همراه ما باشید.

امروزه اشکال نوین گردشگری از جمله "اکوکالچرال توریزم" کوچه و بازار گردشگری را به خود جلب کرده و بخش رو به تزایدی از بازار متقاضی، تجربه این گونه از سفرهاست.

اکوکالچرال توریزم با هدف شناخت، کسب تجربه، حفظ و ارتقای میراث طبیعی و فرهنگی جامعه میزبان با محوریت محیط طبیعی صورت می‌گیرد.

در همین راستا و به منظور آشنایی بیشتر دانشجویان رشته مدیریت جهانگردی دانشگاه علامه طباطبائی، سفری علمی تحت عنوان "کویر لوت و چشم‌اندازهای بیابانی" به استان کرمان طی چهار روز صورت گرفت.

هدف از این پیمایش میدانی شناخت بهتر قابلیت‌ها و توانمندی‌های کویر لوت با تاکید بر اشکال لندفرم‌های حاصل از فعالیت‌های کاوشی عوامل فرسایشی و به طور مشخص کلوت‌هاست.

سفر ۳ روزه ما به سمت کرمان در روز ۱۱ اردیبهشت در ساعت ۱۴ از مقابل درب دانشکده شروع شد و در

ساعت ۱۴:۳۰ به سمت راه آهن تهران حرکت کردیم و در ساعت ۱۶:۲۰ قطار به سمت کرمان حرکت کرد. مسیر حرکت ما از تهران شروع شد و به ترتیب به سمت کرمان، بافت، درب بهشت، راین، بم، فهرج، ماهان، شهداد و در نهایت لوت حرکت کردیم.

گروه در ساعت ۷ صبح

در برگرفته که ارتفاع آن اندکی بیش از ۱۰ متر است. تنها ورودی قلعه از جبهه شرقی است که با سردر بزرگ به محوطه داخلی راه دارد. این قلعه را میرزااحسین خان راینی، جد سادات راین ساخته است. قلعه راین طی اعصار گذشته متأسفانه بر اثر عوامل طبیعی و انسانی تخریب، ویران و تاکنون بارها مرمت و تعمیر شده است. قلعه راین یکی از مهم‌ترین آثاری است که می‌تواند بر تاریخ هزار ساله این خطه گواهی دهد و بر سند موجودیت راین قبل از اسلام مهر تایید نهد.

بعد از بازدید از ارگ راین در ساعت ۱۴:۴۵ به سمت بزم حرکت کردیم. ورود ما به بزم در ساعت ۱۶:۳۰ بود که به سمت هتل پارسیان حرکت کردیم و بعد از اینکه در هتل مستقر شدیم در ساعت ۱۷:۳۰ برای بازدید از تپه‌های ماسه‌ای حرکت کردیم.

تپه‌های ماسه‌ای در شرق لوت مرکزی منطقه‌ای به عرض ۵۰ کیلومتر و طول ۱۰۰ کیلومتر را تشکیل می‌دهند. ارتفاع این تپه‌های ماسه‌ای تا ۵۰۰ متر هم می‌رسد.

ناهمواری‌های ماسه‌ای به اشکال برخان هرم‌های ماسه‌ای سیف و تپه‌های طولی دیده می‌شود.

بعد از دیدن تپه‌های ماسه‌ای برای استراحت به هتل بازگشتیم و در ساعت ۲۰ برای بازدید از ارگ جدید و صرف شام در ارگ جدید حرکت کردیم.

ارگ جدید بزم یکی از مجهزترین مناطق توریستی-صنعتی ایران محسوب می‌شود. شهرک عظیم و مدرن ارگ جدید با برخورداری از پیشرفته‌ترین تجهیزات، دارای دهکده توریستی مدرن، تاسیسات رفاهی و فضاهای تفریحی متعدد است. در این دهکده انواع واحدهای مسکونی منطقه کویر به شکل سنتی خود احداث شده و وجود چند باغ بر جذابیت آن افزوده است. شهر جدید ارگ بزم دارای اقامتگاه‌های توریستی مشتمل بر ۵ هتل پنج ستاره، چهار ستاره و سه ستاره با استانداردهای ممتاز اقامت، فضاهای سبز، امکانات ورزشی و رفاهی است. علاوه بر آن مکان‌های پذیرایی از امکانات این مجتمع تفریحی و توریستی محسوب می‌شود.

ارگ بزم عضوی از منظومه‌ای بزرگ از بناهای تاریخی است که بر بلندای صخره‌ای سترگ در جنوب رودخانه پشت رود جا دارد و شهر بزم و دیوار شهر بزم در جنوب ارگ و در فاصله میان رودخانه پشت رود و رودخانه دیگری شکل گرفته است و امروز بزم رود به خیابانی میان شهری بدل گردیده است.

برای دیدن شهر ماهان ساعت ۸:۳۰ ارگ قدیم بزم را ترک کردیم در ماهان ابتدا به دیدن باغ شاهزاده ماهان رفتیم.

باغ شاهزاده یکی از زیباترین باغ‌های تاریخی ایران محسوب می‌شود. این باغ در حدود ۴ کیلومتری شهر ماهان و در دامنه کوه‌های تیگران واقع شده و مربوط به اواخر دوره قاجار می‌باشد. این باغ به دستور عبدالحمید میرزا ناصرالدوله حاکم کرمان طی ۱۱ سال حکمرانی وی ساخته شده و با مرگ وی نیز بنای آن نیمه تمام رها شد.

سپس به سمت آرامگاه شاه‌نعمت‌اله ولی حرکت کردیم. نام وی نورالدین بوده و در حلب زاده شده و دوران کودکی و نوجوانی را در کرمان گذرانده است. شاه نعمت‌الله علاوه بر مقام والایش در عرفان، در شعر و ادب هم پایگاهی بر جسته داشته و دیوانی از قصیده، غزل، مثنوی و رباعی دارد. مرگ این عارف بزرگ در سال ۸۳۴ ه.ق اتفاق افتاده و مزار وی در شهر ماهان یکی از باصفاترین بقعه‌های ایران به حساب می‌آید و طی قرن‌ها همواره مورد توجه و ارادت صوفیه و عرفا و شاعران بوده و هست.

بعد از استراحتی مختصر در ساعت ۱۵:۴۵ به سمت شهر شهداد حرکت کردیم. شهر شهداد یکی از نقاط تاریخی و دیدنی ایران زمین است که در گذشته به نام خبیص شهرت داشته است. شهداد در دامنه شرقی کوه‌های شمالی و جنوبی حد فاصل دشت لوت و دشت کرمان واقع شده است. در شهداد به بازدید از شهر کوتوله‌ها رفتیم. شهر کوتوله‌ها در منطقه جنوب شرق شهداد حکایت از آثاری از سکونت انسان در ۳ هزار سال قبل دارد. علت نامگذاری شهر کوتوله‌ها به دلیل ارتفاع اندک خانه‌هایی است که طی حفاری‌های گذشته از خاک بیرون آمده است.

در نگاهی به افق دوردست، چشم انسان در لاینهای بیابان جستجوگر کلک نقاش هستی است. پستی‌ها، بلندی‌ها و ساخت و سازهای دست طبیعت در دل این بیابان دیدگان را تا مرز حیرت می‌کشاند اکنون که به نقطه پژوهش رسیده‌ایم نفرات گروه هر کدام دیده‌ها و دریافت‌هایشان را ثبت و ضبط می‌کنند و حاصل آن، پیمایش زیر است:

کویر لوت:

کویر لوت کویری است در منطقه جنوب شرقی ایران. این کویر در شمال شرقی شهرستان کرمان قرار دارد. هسته آن گرمترین نقطه کره زمین است.

واژه دشت لوت:

اصطلاحات جغرافیایی که تا کنون به این خطه پهناور نسبت داده شده است عبارتند از: چاله لوت (چاله لوت در کتاب ژئومرفولوژی کاربردی، بیابان، فرسایش بیابانی - یک واژه اسپانیایی است گرفته شده و به Playa دکتتر حسین احمدی معادل پلایا معنی حوضه مرکزی و یا به عنوان چاله داخلی مورد استفاده دارد)، دشت لوت، کویر لوت، بیابان لوت و ... ولی واژه «دشت لوت» در بر گیرنده تمامی واژه‌های دیگر است.

موقعیت و شاخص های کلی دشت لوت:

دشت لوت محدوده‌ای است بین استان‌های خراسان جنوبی، سیستان و بلوچستان و کرمان دشت لوت بین دو گسل نهبندان در شرق و نایبند در غرب قرار دارد. دشت لوت جایگاه رخداد زمین لرزه‌های بزرگ و مهمی بوده است. در پای کوه‌های مشرف به کویر بزرگ لوت آثاری از سکونت انسان از هزاره چهارم پیش از میلاد مسیح مشاهده شده است. بزرگترین ناحیه جمعیتی دشت لوت «شهداد» است که در گذشته‌های دور به آن خبیص می‌گفتند. دره سیرچ و ناحیه مسکونی آن به همین نام یکی از زیباترین چشم‌اندازهای سرسبز حاشیه این دشت اسرار آمیز است.

لوت جنوبی (لوت زنگی):

غنی‌ترین قسمت چاله لوت از نظر پوشش گیاهی است.

پدیده‌های جالب:

دشت لوت نمایشگاهی طبیعی از شگفت‌انگیزترین عوارض بیابانی دنیا است نظیر: بزرگترین شهر کلوخی جهان: منطقه کلوتها از دور به خرابه‌های شهری بزرگ می‌ماند که توصیف‌های گوناگون از آن شده است نظیر: شهر خیالی و یا شهر لوت. مرتفع‌ترین هرم‌های ماسه‌ای دنیا در لوت است: مرتفع‌ترین هرم‌های شناخته شده دنیا حداکثر ۳۰۰ متر ارتفاع دارند (لیبی) اما در لوت ارتفاع برخی هرم‌ها گاه به ۴۸۰ متر هم می‌رسد. ۴۰ مخروط آتش‌فشان کواترنر در سطح دشت لوت وجود دارد. پهنه‌های وسیع ماسه و ریگ با طیف رنگی قهوه‌ای روشن تا خاکستری و سیاه نظیر (گذار باروت) که چون خاک آن سیاه و شبیه باروت است به این نام خوانده می‌شود دشت‌هایی از گدازه‌های بازالتی و چاله‌ها نظیر گندم بریان که گرم‌ترین نقطه زمین است.

گندم بریان:

گندم بریان تپه‌ای به مساحت ۴۸۰ کیلومتر مربع است که از گدازه‌های سیاه‌رنگ آتشفشانی پوشیده شده است. این تپه به عنوان گرمترین نقطه کره زمین از سوی پرفسور پرویز کردوانی معرفی شده است که دمای آن در سایه تابستان به ۶۷ درجه سلیسوس می‌رسد و در حقیقت قطب گرمایی کره زمین به شمار می‌رود.

«گندم بریان» یا «ریگ سوخته» در ۸۰ کیلومتری شمال شهر شهداد در کویر لوت واقع است و به دلیل نداشتن جاده و راه مشخص دستیابی به آن به سختی و تنها با همراهی تعداد معدودی که آشنا به مسیرها هستند امکان پذیر است. این تپه هم از لحاظ زمین‌شناسی و هم به عنوان یک جاذبه گردشگری نیاز به بازشناسی و معرفی بیشتر دارد و باید زمینه دستیابی آسان‌تر علاقه‌مندان به آن نیز فراهم شود. دمای هوا از آبان تا فروردین در این نقطه کره زمین قابل تحمل و طبیعی است و تنها در همین فرصت است که می‌توان به سفر گندم بریان فکر کرد.

کلوت‌ها:

کلوت (کلوت اصطلاح محلی است) خندق‌های بسیار عظیم که حاصل فرسایش آبی و بادی است به عنوان پدیده‌ای بی‌نظیر در دنیا شناخته شده است.

" رودشور" در مرطوب کردن دیواره این کلوت‌ها اثر کافی داشته و فرسایش‌های آنها را تسهیل کرده است. منطقه کلوت‌های در ۳۳ کیلومتری شهداد (۲۴ کیلومتری ده سیف) قرار دارد و در مساحتی به عرض متوسط ۸۰ کیلومتر و طول متوسط ۱۴۵ کیلومتر را تشکیل داده‌اند. مهم‌ترین بادی که دیواره‌های کلوت‌ها را فرسایش می‌دهد

واحد های جغرافیایی:

دشت لوت به سه واحد جغرافیایی تقسیم شده است:

لوت شمالی:

از عناصر ریگ، شن و ماسه تشکیل شده است و حد جنوبی آن را بریدگی‌های نامنظم مشرف به چاله «رودشور بیرجند» تشکیل می‌دهد. ناهمواری‌های ماسه‌ای به شکل سفره‌های ماسه‌ای در آن وجود دارد.

لوت مرکزی:

شگفت‌انگیزترین قسمت دشت لوت است. در قسمت‌های شرقی لوت مرکزی تپه‌ها و توده‌های عظیم و به هم پیوسته ماسه‌ای قرار گرفته و سطح قابل توجهی از لوت را به عرض متوسط ۵۲ کیلومتر و طول متوسط ۱۶۲ کیلومتر در لوت پوشانده است. بخشی از ناهمواری‌های لوت مرکزی دارای پوشش گیاهی بوده و بخش غربی آن فاقد پوشش گیاهی است.

ادهای ۱۲۰ روزه سیستان است. در فاصله کلوت‌ها زمین پوشیده از ماسه بادی است و در نقاطی که ماسه بادی نیست زمین از نوع رس لائی و رس است.

تپه‌های ماسه‌ای :

در شرق لوت مرکزی منطقه‌ای به عرض ۵۰ کیلومتر و طول ۱۰۰ کیلومتر را تشکیل می‌دهند. ارتفاع این تپه‌های ماسه‌ای تا ۵۰ متر هم می‌رسد. ناهمواری‌های ماسه‌ای (و تپه‌های طولی sif هرم‌های ماسه‌ای - سیف ((barkhan)) به اشکال برخان دیده می‌شود.

نبکا پدیده شگفت‌انگیز دشت لوت:

در حدود ۲۰ کیلومتری شهداد، درختان و درختچه‌های گز در گلدان‌های بیابانی لوت جای گرفته‌اند که به آن نبکا یا تل‌های گیاهی گفته می‌شود. زمین‌های بین نبکاها پوشیده از ماسه است. نبکاها عموماً در سطح همواری که میزان ماسه آن متوسط و سطح آب زیرزمینی بالا بوده و یا رطوبت موجود برای حیات پوشش گیاهی باشد ظاهر می‌شوند. عناصر تشکیل دهنده نبکا شامل ماسه- لای، رس و سلت است. شکل نبکا تابعی است از اندازه، تراکم و میزان رشد گیاه میزبان. گونه‌هایی نظیر دسته‌ای از گرامینه‌ها، درختچه‌های تاغ، گز و ... می‌باشند در کویر لوت گونه گیاه گز از گونه‌های میزبان نبکاها هستند. ارتفاع نبکاها از چند دسیمتر تا چند (tamarix) متر و طول آن از یک متر تا ۱۰ متر می‌رسد.

شایان ذکر است گیاهان منفرد باید ارتفاعی بیش از ۱۰ الی ۱۵ سانتی‌متر داشته باشند تا اینکه بتوانند ماسه‌ها را کنترل نمایند. اگر دانه‌های ماسه چسبندگی نداشته باشند به عبارتی عناصر رس و لای نداشته باشند حجم آنها با تغییر و سرعت باد تغییر می‌یابد. با افزایش میزان رسوب، گیاه برای جلوگیری از مدفون شدن به رشد خود در جهت بالا ادامه می‌دهد این رشد تا آنجا است که ریشه گیاه در ارتباط با سطح آب

زیر زمینی باشد اما جایی که آب زیر زمینی افت می‌کند این ارتباط قطع و تخریب نبکا آغاز می‌شود که سر انجام به مرگ نبکا می‌انجامد.

نبکاهای چندین ساله و دائمی در تغییر سطح سفره آب زیرزمینی، هرزآبها، تبخیر و تعرق، کنترل رسوبات بادی در منطقه نقش اساسی دارند.

(با ابعاد بزرگتری از نبکاها متمایز rebdou, ربدوها) می‌شوند. طول آنها به ۲ تا ۷ متر و عرضشان به ۱ تا ۵ متر می‌رسد. غیر از ابعاد، شکل ربدوها نیز پیچیده‌تر از نبکاهاست. و گاهی چند مخروط را نشان می‌دهد که کنار هم قرار گرفته‌اند. مرتفع‌ترین ربدوها در لوت غربی دیده می‌شود که گاه ارتفاع آنها به ۱۲ متر می‌رسد. (بلندی یک ساختمان ۴ طبقه)

پلیگون‌های نمکی:

پولیگون یا چند بره‌های نمکی که اهالی بومی به آن طبقه می‌گویند از پدیده‌های جالب توجه و در عین حال دلفریب کویر است و در یک نگاه کندوی زنبور عسل را به خاطر می‌آورد.

ارتفاع اضلاع این چند وجهی‌ها گاه به ۳۰ سانتی‌متر و مساحت آنها تا ۱,۵ مترمربع می‌رسد. جنس پلیگون‌ها از خاک رس و بلورهای نمک است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

